

Els somnis conservats

Es tracta d'un cas únic al nostre país, el Museu del Joguet ha estat instal·lat a Figueres, i Josep Maria Joan i Rosa —un home que té en el somriure i en el gest tota la màgia innocent de tants joguets— n'és el pare. Hi hem entrat de la seua mà i ens n'ha explicat tots els detalls.

A Josep Ramon LLUCH Figueres, a més del museu i de la torre Galatea, on ara amaguen amb pany i clau la mòmia de Dali, i de l'estació ferroviària, on són arreglerats, escorcollats, fitxats i despatxats, com si fossen vedells, els veremadors que van cap a França, i a més de la tramuntana, que, quan acaba de bufar deixa veure un paisatge comprès entre les Alberes i el golf de Roses, hi ha la Rambla. I a la Rambla, a un costat del monument a Narcís Monturiol, hi ha l'antic Hotel París, que Josep Maria Joan i Rosa ha convertit en el Museu del Joguet.

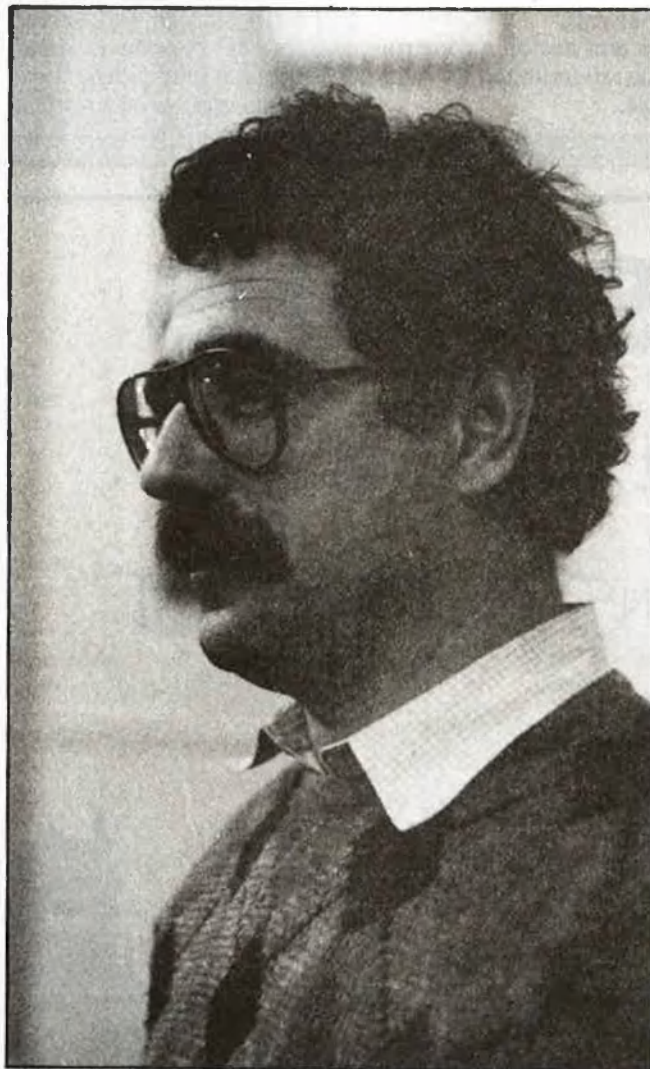
Ell, amb la paciència que li facilita no tenir cap pressa i amb un entusiasme que ha renovat després de cada troballa, hi ha instal·lat un petit país, on conviuen sense un ordre excessiu algunes generacions de ninots i nines de drap i de cartó, amb cara d'ingenus.

Pepones amb els cabells pintats a mà i els ulls de vidre; cavalls de cartó i fusta més alts que el xiquet que els muntava; titelles vestides amb hàbits de tela de sac i tricicles amb les rodes menjades pel rovell; trens de l'època de la primera revolució industrial i cotxes de llauna, que encara funcionen, amb matrícula d'Ibi; soldats de plom salvats miraculosament d'alguna guerra europea o colonial, i avions que feren

de les comarques del sud del País Valencià la primera potència aèria del món (del joguet, és clar).

«Jo sóc de Figueres —ens explica Josep Maria Joan—, però vaig estudiar fora del poble; va ser en tornar a casa que em vaig posar a buscar joguets, d'això, ara en fa, ben bé,

vint anys. Però, més que interessar-me jo pels joguets, crec que han estat ells els que m'han buscat a mi, i el fet que vaig trobar el joguet que més m'estimo en unes escombraries, aquí, a Figueres n'és una prova. És un ninotet de llauna litografiada, possiblement fabricat a Ibi, i

Josep Maria Joan, director del Museu del Joguet

no en tinc cap altre d'igual.»

—¿El museu és només una exposició de joguets antics?

«No, jo crec que no, però les persones que el visiten tenen l'oportunitat de tancar els ulls i fer un viatge en el temps. En ells es fan palesos els avanços tècnics de l'era industrial, com ara en els avions, els tractors, els tramvies, els cotxes, els trens —n'hi ha de vapor i d'elèctrics— les motos amb sidecar, vaixells de vela i llanxes ràpides, que tenen un pilot pintat amb cara de velocitat, i també els diferents moviments artístics que dominaren els darrers anys del segle passat i les primeres dècades de l'actual: el modernisme, l'art decò i, fins i tot, el cubisme, han influït en el disseny dels joguets. Per a reforçar aquesta possibilitat, hem col·locat bastants fotografies antigues de nens amb els seus joguets.»

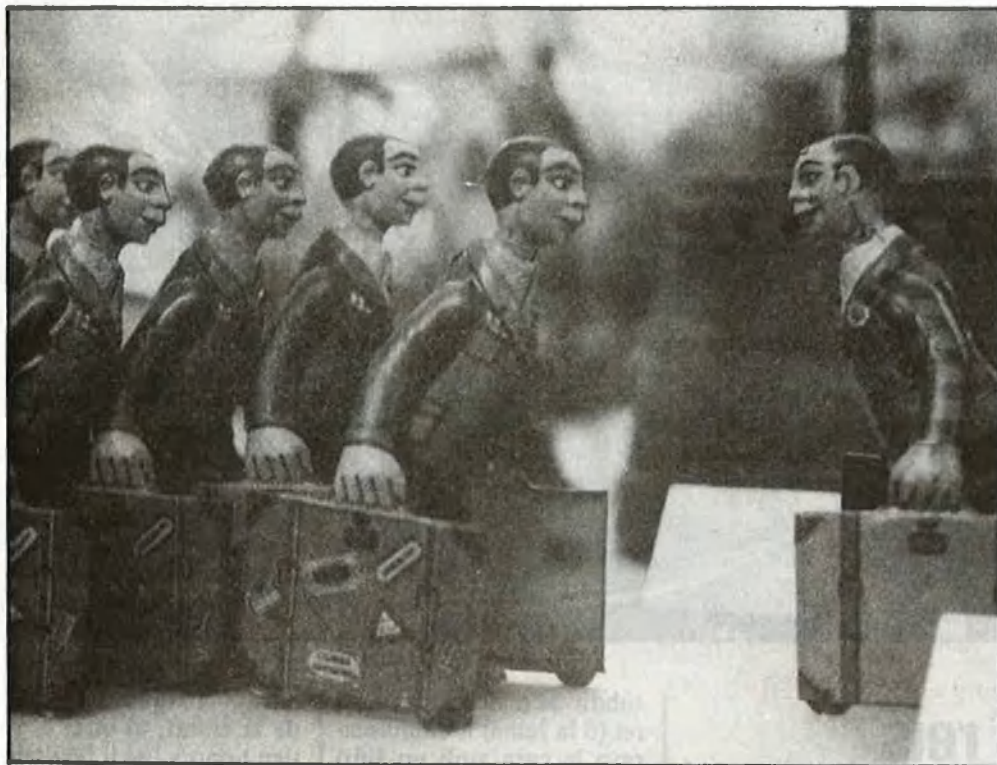
El museu té obertes al públic dues sales amb les vitrines on hi ha els joguets i una sala fosca on els visitants poden veure una sèrie de diapositives. També hi ha una sala oberta que, a més d'acollir ocasionalment exposicions sobre temes relacionats amb aquest món tan especial, n'ofereix una selecció de bibliografia.

«A Alemanya i a Anglaterra —ens diu— hi ha molts museus que recullen la història del joguet, sobretot a Alemanya, ja que a Nuremberg s'instal·là la primera indústria d'aquest sector. A casa nostra no n'hi ha cap que mostre la història i l'evolució del joguet, en tota la península. Aquest de Figueres n'és l'únic, de moment.»

Hi ha la circumstància que quan el joguet deixa de ser un objecte totalment

Per un museu valencià

J. C.

Grup d'estudiants (llanda litografiada), de Payà, Ibi

artesà, que feien amb uns draps i quatre fustes els pares o els avis de cada nen, i esdevé l'objecte d'una indústria que comença a ser pròspera, és al Principat i al País Valencià on n'apareixen els primers tallers. Al museu hi ha constància de la primera fàbrica —la marca Jordi RAI, fundada el 1870 a Gràcia, quan Gràcia era encara una vila independent de Barcelona—, seguida per unes altres a Figueres, Mataró (n'hi ha una de fundada el 1886, especialitzada en jocs de cartes), Calella i Barcelona.

Al País Valencià aquesta manufactura assoleix importància a començament de segle, quan es funden petits tallers que, amb els anys, han esdevingut indústries molt fortes, com ara els germans Payà (de l'any 1902), Picó o Rico, S. A. Per a aquestes firmes treballen un gran nombre de famílies d'Ibi, Onil, Dénia o Elx. A les Illes també s'establí alguna fàbrica de joguets, concretament a In-

ca. Al museu n'hi ha exposats uns 3.000, que representen aproximadament la meitat de la col·lecció que ha aplegat Josep Maria Joan, a base d'escorcollar magatzems a punt de tancar, de regirar l'interior obscur de velles tendes en tots els pobles on ha arribat i de demanar-ne a qui sabia que podia tenir-ne... «No és una col·lecció feta amb diners, principalment perquè és molt difícil de valorar cada peça —no sabem si és única o si qualsevol dia en sortiran vint més d'iguals d'un magatzem oblidat—. El valor no és econòmic, cal veure-hi els aspectes entranyables, nostàlgics i històrics.»

«En realitat, he tingut molta sort, perquè en uns quants magatzems n'he trobats molts. Després, hi ha hagut algunes persones que m'han portat els que tenien a casa, de quan eren petits, per tal que es quedessin al museu.

El punt que més atreu l'atenció del visitant és,

potser, la torre Eiffel —una reproducció enorme feta amb milers de petites peces metàl·liques i caragols— que em vaig endur carregada al meu cotxe de la casa Meccano. Però també cal parar-se davant els zootrops, els calidoscopis, els estroboscòpis i kinetoscòpis —invents que tenen en comú la creació de la il·lusió del moviment en unes figures dibuixades sobre una tira de paper o de cel·luloide— que són els precursors del cinema, alguns dels quals van ser fabricats a casa nostra.»

Els visitants del País Valencià, els ha de sorprendre la quantitat de joguets que procedeixen de Dénia (barques de competició de fusta pintada) o Ibi (cotxes, animals mesclats amb personatges i dotats de moviment, papallones de llauna litografiada, tramvies i carros amb el cavall que encara corren damunt de la taula, com seixanta anys enrere; fabricats per Payà, Rico o Picó).

El cavi de propietaris en l'empresa de jogueteria Payà Hermanos, S. A., al juliol de 1984, creà dubtes sobre el destí final de l'important Museu Històric del Joguet, creat pels fundadors.

Els Payà, oriünds d'Ibi (l'Alcoià), començaren a produir joguets de llanda a principi de segle. La peça primera fou una petita tartana, a la qual seguiren tota mena d'elements, molts articulats —cotxes, soldats, ballarines, animals, esportistes, bombers—, base d'una gran indústria. Entre 1906, any de fundació de l'empresa i els cinquanta, Payà adquirí una enorme presència en el sector.

Una sèrie de falles organitzatives i de comercialització conduïren, el 1983, a la suspensió de pagaments. A l'hora de liquidar, els obrers n'eren els deutors principals i foren ells qui, com a cooperativa, es quedaren l'empresa.

La col·lecció dels joguets produïts per Payà formava part del patrimoni i, per damunt del valor econòmic, en té un altre de superior, pel fet de tractar-se d'una sèrie absolutament única. Sembla que hi hagué gestions d'un grup àrab per a quedar-se-la. També del Ministeri de Cultura de Madrid.

A instàncies de l'alcalde d'Ibi, Vicent Garcia, la Generalitat valenciana —a través primerament de la Conselleria d'Indústria, després de la de Cultura— ha mantingut converses a fi d'aconseguir que el Museu es quede al País Valencià. Òbviament, podria ser una base immillorable per a un Museu del Joguet Valencià.